

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1954

Ε.Τ.Ι.Ο.Ε.Κ.Ε.Τ.
ΙΟΥΝΙΟΥ 2018

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

«Πολί μου αρέσουνε οι Αρχαίοι!»

Το εικοστό δεύτερο κεφάλαιο του «Ταξιδιού» έχει τον τίτλο: οι Αρχαίοι. Σ' αυτό ο Ψυχάρης ομολογεί την πίστη-του στην αξία του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Του κόσμου αυτού σύμβολο ακατάλυτο η Αττική, η Αθήνα, ο Παρθενώνας: «Αιώνια χώρα θα μείνεις—και μή σε μέλει! Μπορεί να σε καταπατήσουνε οι βαρβάροι, μπορεί τα σκυλιά στον Παρθενώνα-σου να χυθούνε. Ήσυχη να είσαι! Θα καταστραφούνε τα σκυλιά, και θα χαθούνε οι βαρβάροι: μιά μέρα θα δέρνονται και θα κλαίνε για την τόση-τους τόλμη. Εσύ πάντα θα βασιλεύεις: εσύ θα στέκεσαι παντοτινά, γιατί εσένα πάντα σε κοιτάζει η γλαυκομάτα μεγάλη θεά, γιατί εσένα πάντα σε προσέχει το πελώριο μάτι του Δία!»

Εκεί, στην Ακρόπολη πάνω, φαντάζεται ο Ψυχάρης συναγμένους ένα μεσημέρι τους αρχαίους τεχνίτες του λόγου όλους από τον Όμηρο και τον Ησίοδο ως τον Πλούταρχο και το Λουκιανό, να μιλούν μεταξύ-τους, να του μιλούν και να τους μιλεί.

Οι Αρχαίοι υποστηρίζουν—φυσικά!—τη δημοτική—στη γλώσσα του λαού έγραφαν κι' εκείνοι στον καιρό-τους—και κοροϊδεύουν την καθαρεύουσα, που δέν είναι ούτε δική-τους ούτε καμιάς άλλης ελληνικής εποχής γλώσσα. Τη δουλεία του νέου ελληνισμού στην καθαρεύουσα τη βλέπουν σα μιά περαστική δοκιμασία, κι' όλο και περιμένουν το μεγάλο ποιητή, που θα κάνει στη νεότερη Ελλάδα ό,τι εκείνοι έκαναν στην παλιά, θα υψώσει δηλαδή το νεοελληνικό λόγο σε εκφραστικό όργανο άξιο να κλείσει μέσα-του κάθε κίνημα της καρδιάς και του νού.

Βαριά ή κληρονομιά που έλαχε στον νεότερο ελληνισμό: «Ίσως πάλε φταίμε εμείς που δέν έγινε τίποτα ίσαμε τώρα. Ξέρεις τί θα πεί ένας λαός να μας έχει προγόνους; Ξέρεις τί βάρος είμαστε στο λαιμό-σας; Γιά κόιταξε την Ακρόπολη καλά: στέκεται ίσια ίσια απάνω από την Αθήνα, σα να είναι έτοιμη να πέσει και να την πλακώσει. Τέτοια τύχη έχουνε κι' οι δικοί-μας: η αρχαία δόξα όλο πάει να

τους πλακώσει. Τα καημένα-μας τα παιδιά!» — Βαρύς κι' ο μόχθος που καταβάλλει ένα έθνος ως που να πλάσει μιά αξια γλώσσα: «'Αχ, παιδί-μου, να ήξερες τί σκοτούρες που μας έδωσε η γλώσσα-μας! Όταν αρχίσαμε να γράφουμε, είχαμε κάμποσες δυσκολίες. Ή γλώσσα-μας μορφωμένη δέν ήτανε ακόμη. Ρώτα το Θουκυδίδη να σου το πεί: για να φτάσει η γλώσσα του ομηρικού στίχου στην αττική φράση, για να γίνει η ομηρική γλώσσα ό,τι έγινε κατόπι στον καιρό της χρυσής-μας εποχής, χρειάστηκε δουλειά και κόπος.»

Από την εποχή που γράφτηκε το «Ταξίδι» πέρασαν πάνω από εξήντα χρόνια. Μέσα σ' αυτά ο νεότερος ελληνισμός—ή καλύτερή του μερίδα—άν αγωνίστηκε να ξεφύγει από το βαρύ ήσκιο της αρχαίας Ελλάδας, να κάνει τον ήσκιο αυτό φώς και να υψωθεί ως αξία αυτόνομη μέσα στην ιστορία, για ν' αντικρύσει την παλιά δόξα όχι πιά με την ταπείνωση του ξεπεσμένου απόγονου, αλλά με την περηφάνεια ενός λαού που συνεχίζει τον τιμημένο δρόμο-του εδώ και τέσσερεις χιλιάδες κάπου χρόνια: άν κατόρθωσε να υψώσει τρόπαια αντάξια των Μαραθωνομάχων: άν ξανακέρδισε την πίστη-του στον άνθρωπο—το πιό ακριβό δίδαγμα της αρχαίας Ελλάδας—κι' ύψωσε και πάλι το ιδανικό της αδούλωτης ψυχής, που βρίσκει τη δύναμη να δαμάζει κάθε υλική βία, και την πιό σιδερόφραχτη: άν ζήτησε—η καλύτερή-του πάντα μερίδα—τον αρχαίο κόσμο να τον κάνει μνημη γόνιμη και να μήν τον αφήσει όνειρο ξεθυμασμένο: άν οι νεοέλληνες τεχνίτες του λόγου πάσκισαν να πλάσουν μιά γλώσσα αντάξια του λαού που τη μιλεί και κατόρθωσαν να στηρίξουν ένα έργο, που οι ξένες μεγάλες λογοτεχνίες να το δέχονται για ισότιμό-τους και κάποτε γι' ανώτερό-τους: άν υπάρχει σήμερα αυτόνομη νεοελληνική επιστήμη—με δυό λόγια: άν ο νεότερος ελληνισμός στερέωσε την ύπαρξή-του μέσα στην ιστορία με τα επιτεύγματά-του σε κάθε περιοχή της ανθρώπινης δράσης, αυτό το χρωστάει όχι λίγο και

στο κέντρισμα που δέχτηκε ἀπὸ τον Ψυχάρη. Το κήρυγμά-του, στενά γλωσσικό καὶ πλατιά πνευματικό καὶ βαθύτατα εθνικό, πότισε σιγά σιγά — ἔτσι γίνεται πάντα — τη νεοελληνική ψυχὴ, ὄχι μόνο αὐτῶν που το δέχτηκαν μ' ενθουσιασμό, ἀλλὰ κι' αὐτῶν που το πολέμησαν δίχως ἔλεος.

Ἄς ἀφήσουμε την πατροπαράδοτη γρῆνια-μας καὶ τα πείσματα: πέρα ἀπὸ τα ἀναγκαῖα, φαίνεται, γιὰ την ἱστορία των λαῶν καὶ φαινομενικά ἀσκοπα λοξογυρίσματα καὶ πσιωδρομίσματα, τα τελευταία πενήντα χρόνια της Ἑλλάδας χαρακτηρίζονται ἀπὸ μιαν ἐντονη ἀναγεννητική τάση, που ο ρυθμός-της γίνεται ὄλο καὶ πῖό γοργός. Κι' ὅπως κάθε ἀναγέννηση σε ὅλα τα πλάτη του κόσμου ἔτσι καὶ ἡ δική-μας ξεκινάει ἀπὸ μιὰ καινούργια ἀντρίκια ἀναμέτρηση με την ἀρχαία Ἑλλάδα — κἀτι που δέ βλέπει εὐκόλα το σημερινὸ θολωμένο-μας μάτι, μα που θα το ξεχωρίσει καθαρὰ ο ἀτοχαστικός νούς, ὅταν ὕστερα ἀπὸ ἕναν-δυὸ αἰῶνες θα πιάσει νὰ γράψει την ἱστορία της ενοχῆς αὐτῆς.

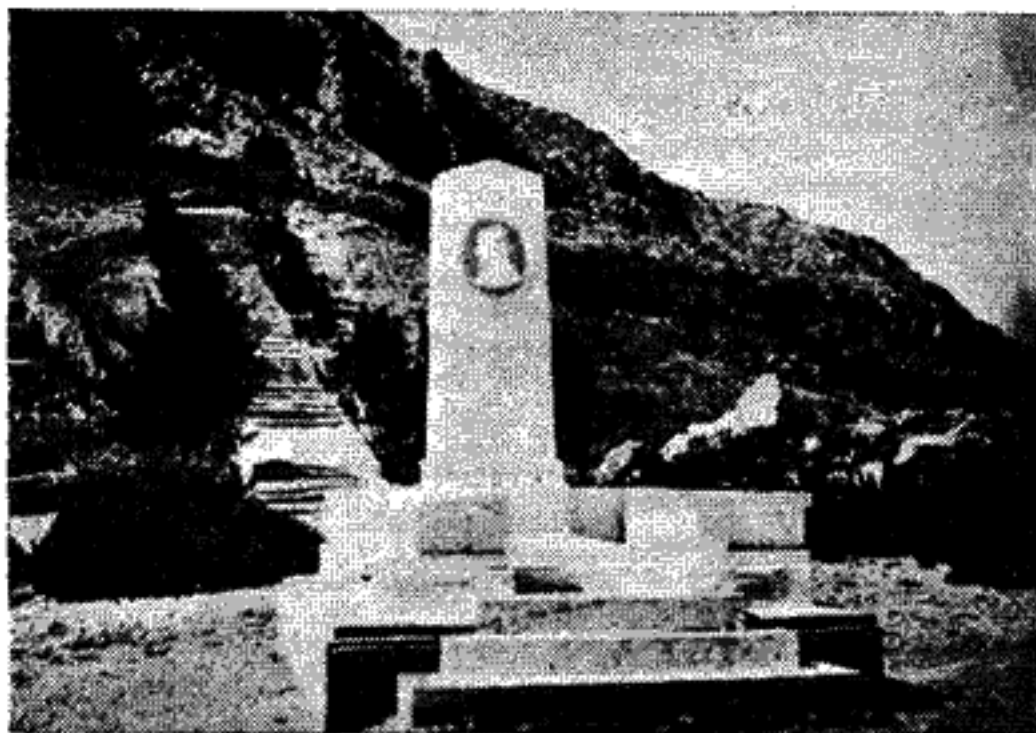
Οἱ τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 19ου καὶ

ἡ πρώτη του 20οῦ αἰῶνα ἀποτελοῦν την προετοιμασία στο σημερινὸ ἀναγεννητικὸ κίνημα της Ἑλλάδας. Κι' ἐδὼ ξεχωρίζω τρία ηγετικά ὀνόματα, που με το ἔργο τους βοήθησαν το ἔθνος νὰ βρεῖ το δρόμο-του: Γεώργιος Χατζιδάκις, Νικόλαος Πολίτης, Γιάννης Ψυχάρης.

Ψυχάρης καὶ Χατζιδάκις δίπλα δίπλα; Ναί· οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες-τους ἔσβησαν μαζί με την υλική-τους ὑπαρξη, το ἴδιο καὶ ἡ οξύτατη ἀντίθεσή τους. Αὐτὸ που τους ἐνώνει, καὶ μεταξύ-τους καὶ με τη μορφή του Πολίτη, πέρα ἀπὸ τα προσωπικά καὶ πέρα ἀπὸ την ἰδιοτυπία του ἔργου του καθενός, εἶναι ὅτι παραστάθηκαν τους νέους Ἕλληνες νὰ βαθύνουν τη σχέση-τους με τον ἀρχαῖο ἐλληνικὸ κόσμο: Δέσαν τη νεοελληνική παράδοση — γλώσσα, μῦθος, τραγούδι — με την ἀρχαία· την παρουσίασαν πολῦτιμη συνέχεια της παλιάς καὶ ὄχι ἀνάξιο ξεπεσμό-της — με δυὸ λόγια: πίστεψαν κι' ἀγάπησαν τον ἐλληνικὸ κόσμο στην ἀτέλειωτη διαδρομή-του μέσα στον ἱστορικὸ χώρο καὶ ὄχι στη μιά-του μόνο τρισμακαρισμένη περίοδο της κλασικῆς Ἀθήνας του 5ου αἰῶνα.

Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ὁ τάφος-μνημεῖο τοῦ Ψυχάρη στο Βροντάδο της Χίου.